

Elşən Mirişli

Gəncə şəhəri,
tarixçi

Macarıstan ərazisində yerləşən Kanije qalası (Nagykanizsa) müdafiə döyüşləri herb tarixinin ən parlaq müdafiə döyüşlərindən biridir. 9000 Türk əsgəri 150000 əsgərdən ibarət böyük bir orduyu məğlub etməklə böyük bir uğur əldə etmişdi.

İlk Osmanlı ordusu bir boy ordusu idi. Kayı boyunun ordusu kimi yaranmışdı. Sonra Orxan bəy Qazi (1326-1360) zamanında nizamlı və davamlı ordu quruldu. I Sultan Murad Xudavəndigar (1360-1389) zamanında Osmanlı ordusunun özəyi olan yeniçeri ordusu quruldu. Yeniçerilər özlərini Bəktəşi təriqətinə mənsub bilirdilər və bunların komandanına yeniçeri ağası deyilirdi.

Fateh II Mehmed (1444-1446), (1451-1481) zamanında Osmanlı ordusu dövrünün ən güclü ordusu idi və üç qola ayrılmışdı: 1- qapıqulu əsgəri, 2- əyalət əsgəri, 3-yardımcı qüvvələr. Qapıqulu əsgərləri və yardımcı qüvvələr dövlətdən maaş (ülufə) alırdılar, onlar piyada və süvarilər idilər.

1.Qapıqulu piyadaları dövlətin əsas əsgəri idi və yeddi ocağa ayrılırdılar. Əcəmi oğlanlar sonra yeniçeri olurdular.Yeniçerilər, cəbbəçilər (silah və tədarük sinfi), topçular,top arabacıları və qumbara və ya xumparaçılar (bomba və top gülləsi düzəldənlər), lağımçılar (təxribat üçün əsgər hazırlayan bir sinfi idi).

Qapıqulu süvariləri-bunlar da yeniçerilər kimi dövlətdən maaş alırdılar.

2.Əyalət əsgərləri: dirilik və ya timar sahiblərinin bəslədikləri əsgərlərə deyilirdi. Fateh zamanında əyalət əsgərlərinin sayı 100 min olmuşdu.

3.Yardımcı qüvvələr və akıncılar: yardımcı əsgərlərin ən əhəmiyyətli əzəb əsgərləri idi.Bunlar piyada idilər və savaştan qabaq savaşırdılar.Akıncılar atlı olub,sərhədlərdə yaşayırdılar və kəşfiyyat həmlələri də bunların öhdəsinə qoyulmuşdu.

Dəniz qüvvələri və ya donanma. Osmanlı dəniz qüvvələri Fateh zamanında vüsət tapdı. İstanbulun fəthi üçün dörd yüz gəmi qayırdı.Bunların 150-si savaşa gəmisi idi.

1596-cı ildə Osmanlı imperatorluq ordusu Haçova zəfərindən sonra Avropanın mərkəzində herb əməliyyat sahəsini daha da genişləndirdi. III Mehmed (1595-1603) bu zəfərdən sonra geriye, paytaxta qayıtdı. Osmanlı ordusuna Satırcı Mehmed Paşa komandanlıq etdi.Bu komandan döyüşlərdə heç bir uğur qazanmadı. Avstriyalılar hücumu keçərək III Murad dönəmində ələ keçirilən Yanıkkaleni 1598-ci ildə ələ keçirildilər.Bu məğlubiyyətdən sonra sədrəzəm Damad İbrahim Paşa komandanlığı altında Avstriyalılara qarşı ordu

göndərildi. Damad İbrahim Paşa uğursuzluğuna görə Satırcı Mehmed Paşanı edam etdi. İbrahim Paşa Belqrada hərbi toplantı keçirib Kanije qalasına doğru hərəkət etdi. Qalanı 40 gün mühasirədə saxlayıb ələ keçirdi.Qalanı qurtarmağa gələn 20 min avstriyalı alman məğlub edildi.Bu hərbi əməliyyatda Tiryaki Hasan Paşa da iştirak edirdi.

1600-cü ildə Avstriyaya qarşı irəliləyən Osmanlı İmperatorluq ordusu Kanije qalasını ələ keçirmişdi.Qala qarnizon ko-

çik topu var idi.Bu topların varlığı düşməndən gizlədirdi. II Ferdinand qala müdafiəçilərinin toplarının olmadığını zənn edirdi. 47 mühasirə ağır topu ilə qalaya hər gün 1500-2000 top mərmisi yağdırılırdı. Türk əsgərləri Tiryaki Hasan Paşanın əmri ilə yalnız tufəng atəşi ilə cavab verirdilər.Tiryaki Hasan Paşanın 9000 kişilik ordusunun 3000 nəfəri yeniçeri idi. Xristian ordusu 150 min kişilik ordu II Ferdinandın əmri ilə qəti hücumu keçdi. Qala müdafiəçiləri onları qala divarlarına çox yaxın

Budün bəylərbəyi Mehmed Paşanın kəsik başı II Ferdinandda göndərilmişdi. Mehmed Paşanın kəsik başını nizəyə keçirərək qala müdafiəçilərinə göstərərək sonlarının belə olacağını söyləyirdilər.Tiryaki Hasan Paşa Mehmed Paşanı tanısa da yalandan bu başın Mehmed Paşaya aid olmadığını bildirərək əsgərlərini mübarizəyə ruhlandırdı.Osmanlı imperatorluq ordusunun əsas qüvvələrinin kafirlərə məğlub olmasının mümkün olmadığını söyləyərək ordusunda ruh düşkünlüyünü aradan qaldır-

fə sədrəzəm Yemişçi Hasan Paşadan acil kömək istədi. Sədrəzəm məğlub olaraq Belqrada çəkilməmişdi.Yemişçi Hasan Paşa dərhal hərəkət əmri verdi yer qarlı örtülü idi. Ordu Kanije qalasına doğru yolun yarısını gedib geri döndü. Sədrəzəm düşünürdü ki, qalanın düşməsi an məsələsidi. Sədrəzəmin başarsız, zəif qərarları Tiryaki Hasan Paşanın ümidini qırmamışdı.

Zaman-zaman qaladan əsgərləri ilə çıxış hərəkətləri ilə düşməne ağır zərbələr endirirdi. Hasan Paşa atın üzə-

Osmanlı Türk dövlətində ordu - Kanije Qalasının müdafiəsi

mandanlığına Tiryaki Hasan Paşa gətirildi. Qalada 9000 əsgər buraxan Osmanlı İmperatorluq ordusu geri Belqrada qayıtdı. İbrahim Paşa Kanije fatehi adını aldı.Esterqon qalasını ələ keçirməyə qərar verdiyi gün çadırında rahatsızlanaraq vəfat etdi.Yerine Yemişçi Hasan Paşa gətirildi. Osmanlı ordusunun geri çəkilməsini fürsət bilən Avstriya ordusu 9 sentiyabr 1601-ci ildə Ka-

məsafəyə buraxıb 100 topla dayanmadan atəşə tutdular.Top atəşindən ağır tələfat verən Avstriya ordusu geri çəkildi. Qala 2 ay 8 gün boyunca tamam mühasirədə saxlanıldı. Qalaya gündə 1500-2000 top mərmisi atılırdı. Uzun çəkmə mühasirə boyunca qala müdafiəçilərinin top mərmilləri və tufənglərinin güllələri və ərzaqları tükənməkdə idi. **Qala müdafiəçiləri ərzaq**

dı.80 yaşlı paşa sona qədər savaşağı düşünürdü.Qalanın önündə şəhid olan əsgərlərinin ciblərinə yalan məktublar yazdıraraq qoydurdu.Yalan məktublarda deyilirdi ki, Sədrəzəm imperiya ordusunun əsas hissələri ilə köməyə gəlir. Köməyin yetişməsi an məsələsidir.Qalada çoxlu yiyəcək top mərmisi və tufəngləri üçün bitib tükənməyəcək qədər güllə var. II Ferdinand

rində dik durmaq üçün özünü iplə üzəngiyə bağladaraq öndə gedərək düşməni perişan edirdi. Paşa vəziyyətin çıxılmaz olduğunu görüb son hücum qərarını verir. Sanki qiymət öncəsi son savaşa hazırlanırdı.17 noyabr 1601-ci ildə gecə yarısı qala qapıları açılaraq Türk süvariləri II Ferdinandın orusuna hücum etdi. Qala divarları üzərində son top mərmiləri və fişənglər atılır, mehtər bölüyü savaşa marşları çalırdı. Avstriya və Roma Papası ordusu sədrəzəmin ordusu ilə gəlir zənn edərək qaçmağa üz qoydular.Türk əsgərləri dayanmadan qaçan düşməni əsgərlərini qılıncdan keçirirdilər.1601-ci il 18 noyabrda savaşa meydanında 20 min xristian əsgərinin meyidi var idi. Qaçan əsgərlərin çox hissəsi meşədə soyuqdan donaraq ölmüşdü. 80 yaşlı Paşa parlaq bir zəfər qazanmışdı.3000 yeniçeri düşməni təqibə başlamış 30000 min düşməni əsgəri də öldürülmüşdü. Düşmənin bütün ağırlıqları, yiyəcəkləri və cəbhəxanaları ələ keçirilmişdi. Düşməndən 47 ağır mühasirə topu, 14 min tufəng, 60 min çadır,14 min kazma və kürək ələ keçirilmişdi. **Ferdinandın qızıl taxtı və otağı da zəbt edilmişdi. Hasan Paşa qazandıqı qəniməti qalaya ancaq iki ayda daşıdıra bilməmişdi. Doqquz min qəhrəman yüz əlli min xaçlıya qarşı parlaq zəfər əldə etmişdi. II Ferdinandın tam 80 min əsgəri döyüşdə və soyuqdan məhv olmuşdu.Qala müdafiəçilərinin insan itkisi cəmi 4 min əsgər idi.Bu xəbəri alan III Mehmed Tiryaki Hasan Paşaya məktub yazaraq paşaya vəzirlük rütbəsi vermişdi. Məktubda sultan qazanan qələbə münasibətilə bütün əsgər övladlarını təbrik edirəm deyə təşəkkürünü bildirmişdi.1603-cü ildə Esterqon və İstoni Belqrad qalaları da Osmanlı imperatorluğu tərəfindən geri alındı.Bu savaşa Dünya herb tarixinə keçmişdi. Az saylı ordu ilə üstün orduları məğlub etməyin mümkünlüyünü bir daha göstərmişdi. Tiryaki Hasan Paşa Kanije qəhrəmanı kimi herb tarixinə adını yazdırmışdı.Qəhrəmanlar isə heç zaman unudulmur. Ən önəmli, bu qəhrəmanlar mif və əfsanə deyil, gerçək savaşa herb qəhrəmanları idi.**

nije qalası önlerine gəldilər. Avstriyalılar 120 min nəfərlik ordu ilə Kanije qalası önlerine gəldilər.120 minlik ordu alman, italyan, ispan, macar, xorvat və maltalılardan təşkil olunmuşdu.Bu orduya gələcək Müqəddəs Roma German İmperatoru II Ferdinand (1619-1637) komandanlıq edirdi. Papa III Klementusun İtalyadan göndərdiyi Aldo Brandinin 30 milik papalıq ordusu da Avstriya ordusu ilə Kanije qalası önlerinde birləşərək ordularının sayını 150 min əsgərə çatdırdılar.Bu ordunun 47 ağır mühasirə topu var idi.

9 sentyabr 1601-ci ildə dərhal qalaya hücum etdilər. Qaladakı Türk qarnizonunun üzərinə top mərmiləri atmağa başladılar. 80 yaşda olan Tiryaki Hasan Paşa bütün ömrünü müharibələrdə keçirmiş təcrübəli komandandı.Tiryaki Hasan Paşa birinci hücumu yalnız tufəng atəşləri ilə cavab verilməsini əmr etdi.Birinci hücum qala müdafiəçiləri tərəfindən tufəng atəşləri ilə dəf edildi. Qala divarında top atəşlərindən açılan dəliklər yerində qapadılırdı. Qala müdafiəçilərinin 100 dənə ki-

çitliyi çəkirdilər.Tiryaki Hasan Paşa sədrəzəm Yemişçi Hasan Paşaya xəbər göndərərək acil kömək istəmişdi.Yemişçi Hasan Paşa ordusu ilə köməyə gələrək İstoni Belqradın ikinci xaçlı ordusu tərəfindən ələ keçirildi. Qadın və qoca demədən bütünlüklə qalanın qılıncdan keçirildiyi xəbərini aldı.Yemişçi Hasan paşa ikinci xaçlı ordusu ilə döyüşmək üçün İstoni Belqrada hərəkət etdi. Yemişçi Hasan Paşa İstoni Belqradda ikinci xaçlı ordusuna məğlub olmuş Budün bəylərbəyi Mehmed Paşa şəhid düşmüşdü. Yemişçi Hasan Paşa Belqrad şəhərinə geri çəkilmək məcburiyyətində qalmışdı. Tiryaki Hasan Paşaya məktub yazaraq kömək edibilməyəcəyini bildirdi. Nə qədər bacarırlarsa o qədər müqavimət göstərməyi əmr etdi. Məktubu əlinə alan Tiryaki Hasan Paşa məktubu dəyişdirərək əsgərlərinə oxutdu. Guya sədrəzəm dağların dayana bilməyəcəyi qədər böyük bir ordu ilə köməyə gəlir. Kömək yaxın zamanda yetişəcəkdə.Beləliklə, ruh yüksəkliyi yaradaraq əsgərlərində özlərinə inamı artırırdı.

baş komandan kimi məktubları oxutduqdan sonra ruh düşkünlüyü keçirdi.Bu xəbər onun bütün ordusunu sarsıtdı. Köməyə gələn nəhəng ordunun hər an bura çata biləcəyini düşündü. Son qəti hücum əmri verdi. Hücumu keçən II Ferdinand və Roma Papası ordusunu qala müdafiəçiləri tufəng və 100 topun atəşi ilə biçirdi.Bu son hücumda mühasirə edilmiş qalanın önündə Papa ordusunun komandanı Aldo Brandini alından güllə ilə vurularaq Türklər tərəfindən öldürüldü.Türk ordusu az saylı olsa da üstün komandanları sayəsində hücumu keçən düşməni əsgərlərini biçirdi.Bu dəhşətli qırğından sarsılan Avstriya ordusu və Papa ordusu hücumu dayandırdı. Bu son hücumu dəf edərkən Türk toplarında son mərmisi Tiryaki Hasan Paşanın əmri ilə saxlanılmışdı. Artıq ərzaq, silah və sursant tükənməkdə idi. Cəmi doqquz min əsgər yüz əlli min nəfərlik üstün orduya qarşı dayanırdı. Avropanın seçmə əsgərləri bir ovuc Türk əsgərinin üstün güc qəhrəmanlığı qarşısında aciz qalmışdılar.Tiryaki Hasan Paşa son axırıncı də-